

De heilige van het gewone

Gerard J.M. van den Aardweg

DE HEILIGE VAN HET GEWONE

Jozefmaria Escrivá

**stichter van het Opus Dei
theoloog van het dagelijks werk
prediker van de zending van de leek
zielzorger en psycholoog**

Ten Geleide door kardinaal Simonis

 DE BOOG

ISBN 90.6257.047.X
EPUB 2014
© 2006 Gerard J.M. van den Aardweg

Stichting De Boog
Keizersgracht 218 B
1016 DZ Amsterdam
e-mail: info@deboog.nl
www.deboog.nl

Ter ere van sint Jozef

die volgens de oude traditie
het voorbeeld is
voor hen die God willen zoeken
in hun gewone, dagelijkse werk
en op hun normale plaats in de maatschappij

Ten geleide

Wat mij altijd als het belangrijkste charisma, het hoofdcharisma, van de heilige Jozefmaria Escrivá is voorgekomen, is dat hij het ideaal van eenheid van leven voor iedere christen zo centraal heeft gesteld en heeft uitgedragen. Voor de christen zou er geen scheidslijn moeten lopen tussen zijn godsdienstige activiteiten en zijn leven in het alledaagse. Zijn werk en kleine bezigheden kunnen geheel in zijn geloof zijn opgenomen, deel van zijn geloof worden. Bij geloven hoort ook dat men zijn dagelijks werk samen met Christus en voor Hem probeert te doen, dat men zijn dagelijkse gang samen met Hem gaat. Het gewone leven wordt diepzinnig en letterlijk godsdienst. Men zou kunnen zeggen dat werken op die manier geloven wordt en dus “Opus Dei”, “werk van God”, ook volgens de definitie die de Heer zelf aan dat begrip gegeven heeft toen Hem werd gevraagd: “Welke werken moeten wij voor God verrichten?” en Hij antwoordde: “Dit is het werk van God (Hoc est opus Dei) dat gij gelooft in Hem die Hij gezonden heeft” (Joh 6,28-29). Het gewone leven wordt omgezet in geloven.

Helaas leven wij in een wereld vol van goddeloosheid en onverschilligheid. Alleen de H. Geest is bij machte mensen weer godsdienstig te maken. Wanneer wij over het charisma van de heilige Escrivá spreken belijden wij daarmee dat de Geest Gods daarin werkzaam is. Zijn lekenspiritualiteit en oproep om de heiligheid na te streven door de wereld op een christelijke manier te omhelzen door alle dingen van het gewone leven en werken in geloof om te zetten, is een van de manifestaties van de Heilige Geest in onze tijd.

Deze biografie van Jozefmaria Escrivá is geschreven vanuit de optiek van een professionele psycholoog. Hij vraagt de aandacht voor de invloed die de vader van de latere heilige heeft uitgeoefend op de ontwikkeling van zijn opmerkelijke persoonlijkheid en op zijn “stijl”. Escrivá’s speciale devotie voor God de Vader, zijn opvallend sterke benadrukking van het zoonschap (en dochterschap) van God en van de vertrouwelijke omgang met de Vader in de spiritualiteit van het Opus Dei, lijkt daarmee in verband te staan. De bovennatuur bouwt voort op de natuur, in dit geval op een positieve vaderidentificatie. Het is goed dat

het Vaderschap van God duidelijk naar voren wordt gehaald in een tijd van zulke verwarde voorstellingen over vader en moeder, man en vrouw.

De heilige Jozefmaria Escrivá was zijn tijd vooruit en is dus niet altijd goed begrepen. Maar het begrip voor zijn vernieuwende gedachten en voor zijn lekenspiritualiteit is de laatste jaren sterk gegroeid. Moge dit boek, dat is geschreven vanuit de mentaliteit van onze Nederlandstalige cultuur, deze moderne en nog veelbelovende Spaanse heilige en zijn spiritualiteit wat dichterbij brengen.

+ *Adrianus Kardinaal Simonis*
Aartsbisschop van Utrecht

Voorwoord¹

“Het is inderdaad een algemene karakteristiek van de route van Zijn voorzienigheid om van de enkeling het kanaal te maken van Zijn zegeningen voor de velen...

Het is duidelijk dat iedere grote verandering wordt teweeggebracht door enkelingen, niet door de massa; door vastberaden, onverschrokken, ijverige enkelingen”.

(John Henry Newman, leider van de vernieuwende Oxford Movement in de Anglicaanse kerk en later kardinaal in de katholieke Kerk¹)

Jozefmaria Escrivá (1902-1975) was geen “voer voor psychologen” in de zin die daar gewoonlijk aan gegeven wordt. Van zijn persoonlijkheid of drijfveren kan men geen psychopathologie maken zonder de vaststaande, goed gedocumenteerde gegevens over zijn gedrag en gevoelsleven te verdraaien of te verdringen. Hij was daarvoor te gewoon, te normaal, psychisch te gezond en te evenwichtig. Geen complexen, geen “infantilismen”, geen emotionele gefrustreerdheden. Maar aan de andere kant maakt dat hem juist weer wél bijzonder. De persoon en levensloop van mensen uit één stuk, die werkelijk gelukkig zijn, is de moeite waard om onder de loep te nemen. Van de studie van abnormale persoonlijkheden worden we eigenlijk niet veel wijzer als we iets willen leren over de geheimen van een evenwichtig karakter, van werkelijke “zelfontplooiing” en innerlijk geluk. Met recht verzette bijvoorbeeld de bekende Amerikaanse psycholoog Maslow zich tegen de overheersende psychologische belangstelling voor het ziekelijke. Hij was eerder geïnteresseerd in “ontplooide” persoonlijkheden, mensen die innerlijk stabiel waren temidden van de wisselvalligheden van het leven² (Enigszins gesimplificeerd voorgesteld: de sombere, merkwaardige schaduw van Freud’s fascinerend-verwrongen kijk op de mens hangt nog steeds zwaar over de psychologie). Zeker tegenwoordig, nu we de kluts op zoveel gebieden kwijt zijn, is het leven van heiligen solide voer voor psychologisch geïnteresseerden; voorgeschreven studiemateriaal, om zo te zeggen. Zij demonstreren namelijk de persoonlijkheid die tot volle bloei is gekomen. Aan hen kan men bestuderen wat echte innerlijke vrijheid is, het kenmerk van mensen die hun aangeboren egoïsme, overheersende ikgerichtheid en kinderachtigheden verregaand hebben weten uit te roeien en van de liefde (voor God en de mensen) hun hoofd-drijfveer hebben gemaakt. Zij zijn demonstratiemateriaal en gedragsvoorbeeld. Heiligheid is het maximum van zelfontplooiing of zelfverwerkelijking (Er zijn vakpsychologen en -psychiaters van naam

geweest, niet alleen christelijke, die open stonden voor deze werkelijkheid en al of niet bewust hun cliënten of patiënten trachtten te helpen door hen stappen in die richting te laten zetten; bijvoorbeeld de Berlijnse psychiater Künkel³, of de Weense psychoanalyticus Viktor Frankl⁴). Heiligheid heeft betrekking op iedereen. In iedere psyche leeft hoe dan ook een behoefte of verlangen naar heiligheid, hoewel dikwijls verscholen in een hoekje of overdekt door meer opdringerige drangen en behoeften. Iedereen verlangt naar innerlijke vrijheid, naar echte zingeving en naar geluk.

Volgens Jozefmaria Escrivá zou iedereen dan ook naar heiligheid moeten streven. Niet door zich uit de wereld terug te trekken maar juist door op zijn plaats —op zijn post— te blijven en zijn gewone dagelijkse dingen te doen, zijn werk, alles wat normaal gesproken bij zijn levensstaat, sociale leven en ontspanning hoort. Dus gewóón blijven doen, geen excentrieke gedragingen. En wel in voortdurende vereniging met God, volgens de wil van God, en vóór God en de anderen. Een verheven recept, eenvoudig en tegelijk veeleisend als het christendom is. Het dagelijks werk in de dagelijkse setting wordt enorm opgewaardeerd, het wordt een eersterangs weg naar Godsontmoeting en heiligheid. Het mes snijdt aan twee kanten: de christen heiligt zichzelf in zijn gewone doen en laten en werkt zodoende heiligend op de wereld (de anderen, de maatschappelijke structuren). Dat is in de eerste plaats een zending voor de “gewone leken”, in alle rangen en standen, beroepen, rollen en maatschappelijke posities.

De zending van de leek, om in alle geledingen van de maatschappij iets van God te injecteren, is christelijk humanisme (“Weltbejahung”, ja zeggen tegen de wereld) en herevangelisatie in één. Zowel Kerk als maatschappij hebben de impulsen van leken die hun werk met en voor God proberen te doen bitter hard nodig. Van de Kerk in het “postchristelijke” Europa is niet al te veel meer over. Naar God en het christendom mag in de officiële documenten en besluiten van de Europese Unie zelfs niet verwezen worden. De beschaving wordt naar beneden gezogen in het moeras van intellectuele, morele en culturele verloedering en onmenswaardigheid, met alle denkbare en ondenkbare vormen van geestelijke nood en lijden als resultaat. “Ik herinner me dat ik meer dan een halve eeuw geleden, toen ik nog een kind was”, zei Solzjenitsyn in een toespraak in 1983, “oudere mensen de volgende verklaring hoorde geven voor de grote rampen die Rusland hadden getroffen: ‘De mensen hebben God vergeten; daarom is dit allemaal gebeurd’. ... En als mij zou worden gevraagd om het voornaamste

kenmerk van de hele twintigste eeuw te noemen ... zou ik op mijn beurt herhalen: *De mensen hebben God vergeten*"⁵. Het is zeer de vraag of onze Europese beschaving de eenentwintigste eeuw zal kunnen overleven als dit "Gods-geheugen" van de mensen niet terugkomt. Komt het terug, dan zal dat voor een belangrijk deel het werk zijn van kleine groepen gewone mensen die serieus naar heiligheid (naar God) streven. Onze beschaving is een christelijke, ook, en nog steeds, in de fundamentele "normen en waarden" die algemeen wel met de mond beleden worden. Het bestaat echter niet dat mensen die slechts enkele burgerlijke "normen en waarden" in hun vaandel voeren onze diep-decadente beschaving weer in het goede spoor kunnen krijgen. Dat kan alleen nog gebeuren door de diep-gelovigen en door mensen die hun best doen te leven als heiligen, katholieken en protestanten. "Onze crisis is een crisis in heiligen", zo drukte Jozefmaria dat uit; een tekort aan heiligen, te weinig heiligheid. Zijn strategie was om dat tekort aan te vullen met mensen die hun geloof ernstig nemen, systematisch streven naar steeds meer volmaaktheid in het gewone en alledaagse. Hij wist dat hij geen illusies najoeg, want hij had dit onmogelijk lijkende ideaal niet zelf verzonnen, het was hem uitdrukkelijk door God opgedragen. Paus Johannes Paulus II, die onverbloemd op de "vergaande gevolgen van de boodschap" van Jozefmaria Escrivá "voor de evangeliserende taak van de Kerk" en de "omvorming van de aarde" heeft gewezen, heeft hem de dag na de heiligverklaring met een paar simpele woorden getypeerd: "Men zou kunnen zeggen dat hij *de heilige van het gewone* was"⁶.

Hoge bomen vangen veel wind. Onbegrip en soms erger, maatschappelijke buitensluiting en stigmatisering (*Ausgrenzung*), grove miskennis en laster, is in zekere mate al het deel van veel christenen; des te meer echter van de heiligen, van de moderne niet minder dan de vroegere. Een negatieve publiciteit heeft geprobeerd om Moeder Teresa en haar Missionaries of Charity in een kwaad daglicht te stellen, tegen pater Pio is zowel binnen als buiten de Kerk met valse beschuldigingen gestookt, naar de edele figuur van paus Pius XII wordt nog steeds met modder gegooid (terwijl hij toch verreweg meer joden heeft gered dan de meeste westerse regeringen bij elkaar⁷). Het hoeft dus niet te verbazen dat ook over iemand als Jozefmaria Escrivá, een van de spirituele leermeesters in de Kerk van de twintigste eeuw, allerlei verdachtmakingen de wereld in zijn gestuurd. Geleidelijk begint de waarheid door de mist van onwelwillende, zelfs absurde, verzinsels heen te dringen, hoewel een onwetend en/of antikatholiek soort journalistiek

bij gelegenheid de allang naar het rijk der fabelen verwezen zwarte etiketten nog graag wil opplakken. Vanzelfsprekend blijft daar bij velen nog lang iets van hangen. Met de “zwarte legenden” over het Opus Dei en zijn stichter is onder anderen grondig afgerekend door de bekende Italiaanse journalist Vittorio Messori⁸; we willen er verder geen woorden meer aan vuil maken. Want alle aarzeling en wantrouwen smelt definitief weg als men enige moeite doet zich in de biografie van de heilige Jozefmaria te verdiepen. Men zal verrassende, mooie ontdekkingen kunnen doen. (Opnieuw) John Henry Newman heeft opgemerkt dat de zogeheten “grote mannen” in de wereld meestal het grootst zijn vanuit de verte, maar kleiner worden naarmate we dichterbij komen, naarmate we ze meer van nabij leren kennen. Bij heiligen gaat het net andersom: “De aantrekkingskracht die uitgaat van onbewuste (natuurlijke) heiligheid is pakkend en onweerstaanbaar; zij overtuigt de zwakke, de bangelijke, de aarzelende en de onderzoekende geest...”⁹.

“Gewoon” aan deze heilige is tenslotte de invloed van psychologische jeugdfactoren op zijn persoonlijkheid en op zijn ideeën (of de manier waarop hij ze gestalte heeft gegeven). Vooral zijn vaderrelatie lijkt een krachtig stempel te hebben gedrukt op zijn latere denken en doen.

Dr Gerard J.M. van den Aardweg
psycholoog

1. Een heilige die niets wilde stichten²

De in het Noord Spaanse stadje Barbastro geboren Jozefmaria Escrivá de Balaguer (1902-1975), wiens achternamen voor Nederlandstaligen zo moeilijk zijn uit te spreken, was nooit van plan geweest om iets nieuws in de Kerk te stichten, zoals hij vaak heeft gezegd¹. Zelfs had hij er tot aan zijn zestiende jaar nog nooit aan gedacht om priester te worden, “in zekere zin had ik anticlericale gevoelens” en in ieder geval was dat “niets voor mij”². Als het aan hem had gelegen, was hij architect geworden, als het aan zijn vader lag, jurist, want zijn vader had geen geld voor uitgerekend de duurste studie die zijn zoon in zijn hoofd had. En het idee om een “heilige” te worden was waarschijnlijk nog nooit bij hem opgekomen. Hij was wel een diep gelovige katholieke jongen met een opmerkelijk goed karakter, opgevoed door diepgelovige, goede ouders die een duidelijk boven de middelmaat uitstekend christelijk leven leidden, maar het is niet zo dat de eerste aanzetten van zijn latere levenswerk, dat van de priester die een nieuwe organisatie in de Kerk zou opbouwen, al in zijn kinder- of jongensfantasieën waren aangeduid. Het was dan ook een ingrijpende, zogeheten “religieuze ervaring” van het type dat destijds door de beroemde Amerikaanse geleerde William James (fysioloog en psycholoog) was beschreven — vaak optredend in de adolescentieperiode en een radicale, positieve innerlijke wending teweeg brengend—³, die zijn leven op een nieuwe koers zette. Dat was de belevenis van de “voetstappen in de sneeuw” die we verderop zullen tegenkomen. Het was de ervaring van “geroepen te worden”. Geroepen door God, luid en duidelijk, voor hem aan geen twijfel onderhevig. Waartoe? Tot een volledige overgave aan God, maar hoe en wat? Het priesterschap maakte daar deel van uit, dat was hem al gauw duidelijk, maar het *eigenlijke* van zijn bestemming bleef duister. Tien jaar lang. En als hem eenmaal in een soort visioen het verlossende antwoord op de al die jaren brandende vraag “wat wilt U van mij?” wordt gegeven is dat een volslagen verrassing, iets wat hij nooit zelf had kunnen bedenken: sticht een organisatie in de Kerk met een tot nog toe onbekende structuur en die is bedoeld voor “de grote massa van het volk van God”⁴, primair voor de leken, om hen te helpen tot God te komen — ja zelfs, hoe vermetel en onwaarschijnlijk dat ook klinkt, tot heiligheid... — via hun gewone werk en normale levensomstandigheden. Met andere woorden,

sticht het Opus Dei! Aanvankelijk heeft hij zich tegen deze roeping verzet: “Ikzelf ben er tegenin gegaan, zoveel als ik kon ... ik heb me verzet. Ik onderscheid een dubbele roeping: de eerste in het begin, toen wist ik nog niet waar het om ging. Toen heb ik verzet gepleegd en daarna... toen ik had ervaren waar het om ging heb ik me niet meer verzet”⁵. Niemand verzet zich tegen een aspiratie die uit zijn eigen persoon voortkomt, tegen een lang gekoesterde ambitie die men beleeft als zelfverwerkelijking. Zijn levensdoel en levens-zin werd hem *van buiten af* voorgehouden. Tegen een gehoor in Santiago (Chili) zei hij in 1974: “Mij heeft Jezus Christus niet om toestemming gevraagd of hij in mijn leven mocht ingrijpen. Als ze mij vroeger zouden hebben gezegd dat ik priester zou worden... Nou, daar sta ik!”⁶.

De impulsen die, met een tussenpoze van tien jaar, het leven van Jozefmaria Escrivá bepaalden —na zijn “ja-woord” uiteraard, na zijn “fiat!”— hebben tegelijkertijd het Opus Dei in het leven geroepen. Daarom mag deze stichting het Werk van God, Opus Dei, heten, want de oorsprong en “het idee” zijn geen mensenwerk geweest. Het zou ook Opus Christi genoemd hebben kunnen worden, of Opus Trinitatis, omdat het initiatief is genomen door de goddelijke Personen van de Drieëenheid. In de geschiedenis van de katholieke Kerk is dat niet uitzonderlijk. Veel instellingen —orden en congregaties— en devoties in de Kerk zijn uit goddelijke inspiratie voortgekomen. De apostelen werden geroepen door Christus, die God en mens was, en Christus stuurde Sint Paulus onverwacht en abrupt op weg om de apostel van de heidenen te worden. Het Oude Testament staat al vol voorbeelden van mensen die onverwacht, direct en duidelijk zichtbaar door God werden geroepen voor speciale taken en een speciale levensweg. We denken aan de profeten, aan figuren als Samuel, David, of Gideon. Het proces van geroepen worden bij Jozefmaria Escrivá lijkt in sommige aspecten op dat bij de heilige Franciscus. Die had eveneens langere tijd gevoeld dat God hem ergens toe riep, zonder dat hij wist tot wat. Ook hij drong er bij een God die onwillig leek hem te antwoorden op aan, door vasten en gebeden, om hem zijn wil kenbaar te maken. Hem lag de smeekbede van de psalm in de mond bestorven: “Toon mij uw wegen, Heer, toon mij uw paden!” — totdat hem, plotseling, een glashelder antwoord werd gegeven in de “Portiuncula ervaring”. Dat was toen hij in het kapelletje van Portiuncula tijdens het voorlezen van de evangelietekst van Matteus (10,9 e.v.): “Voor niets hebt gij ontvangen, voor niets moet gij geven. Tracht dus geen goud, zilver of koper te verwerven om er uw gordels

mee te vullen. Verschaf u ook geen reiszak voor onderweg, geen tweede onderkleed, geen schoeisel of stok...” in alle duidelijkheid de onderneming voor zich zag die God van hem verwachtte⁷. Jozefmaria Escrivá bereidde zich eveneens op zijn definitieve zending door God voor door jarenlang volgehouden gebed en verstervingen. De smeekbede van de blinde van Jericho aan Jezus: “Heer, maak dat ik zie!”, “ut videam!” was in al die tijd van beproeving haast een automatische reflex bij hem geworden. De Italiaanse heilige Don Bosco (1815-1888), de blijmoedige stichter van de congregatie van de Salesianen en van talrijke tehuizen voor de verwaarloosde jeugd, kreeg de roeping tot zijn levenswerk in een droom. De eerste keer toen hij pas negen jaar was. Hij stond in een grote troep schreeuwende, vloekende, vandalistische jongens die hij tot bedaren moest zien te brengen. Toen woorden niet hielpen, begon hij er op te slaan. Daar kwam een mysterieus personage op hem toe die hem zei: “Niet met slaan maar met goedheid moet je hun vriendschap winnen” en toen zag hij een menigte wilde dieren die veranderden in kalme lammetjes. Een majestueuze en mooie dame verscheen en zei hem: “Dat moet jij ook gaan doen met die jongens. ... Later zal je ‘t allemaal begrijpen”⁸. De droom raakte hem tot in het diepst van zijn ziel. Hij wist dat de hemel hem ergens toe riep, maar niet tot wat. Toen hij zestien jaar was gaf een soortgelijke droom hem de zekerheid dat hij priester moest worden; op de een of andere manier zou hij voor een grote kudde moeten gaan zorgen. Hij zag opnieuw de majestueuze dame, nu was zij een kudde schapen aan het weiden, die zij aan hem overgaf: “Wees niet bang. Ik zal je schreden bewaken en je helpen”⁹. Zo werd Giovanni Bosco niet door zichzelf, maar door de hemel tot zijn werken voor de verwaarloosde en onopgevoede jeugd gebracht. Op instigatie van de hemel is ook het werk van moeder Teresa, de stichtster van de Missionaries of Charity, in de wereld van de twintigste eeuw gekomen. Het is welbekend dat zij de stem van Christus hoorde die haar opdroeg zich in dienst te stellen van de allerarmsten in India. En pater Pio kreeg toen hij 15 jaar was in een voorspellend visioen de opdracht om zijn leven te wijden aan een bijzondere strijd met de duivel¹⁰.

Het verschijnsel roeping is overigens heel algemeen en niet beperkt tot opvallend “mystieke”, bovennatuurlijke manifestaties (hoewel ook die zich vaker voordoen dan we misschien zouden denken). Talloze mensen die over hun leven nadenken hebben een vaag, of meer uitgesproken, besef dat bepaalde dingen voor hen zo geleid zijn, dat zij in deze

levensstaat, tot dit huwelijk zijn gekomen, of deze concrete taken hebben te volbrengen, omdat het van hen gevraagd is, “omdat het de bedoeling is”. Met andere woorden, omdat zij daartoe geroepen zijn. Psychiater Viktor Frankl noemde dat de “existentiële levenszin”, de levensopdracht die in het dagelijks leven van ieder mens met zijn concrete omstandigheden en in zijn concrete omgeving aanwezig is en te achterhalen als men er moeite voor doet¹¹. Maar als God mensen tot bijzondere opdrachten roept, door hen een bijzonder werk wil verrichten in de Kerk en soms in de wereld, maakt Hij met de herkenbaar “mystieke” aard van de roeping voor iedereen duidelijk dat Hij het is die deze onderneming wil. Toen Hij Frankrijk aan het begin van de vijftiende eeuw van de Engelse onderdrukking wilde verlossen belaste Hij, middels de stemmen en verschijningen van de aartsengel Michael, de heilige Catharina en de heilige Margaretha, een boerenmeisje van zestien jaar, Jeanne d’Arc (1412-1431), met een zending die menselijk bezien onzinnig leek. Zulke goddelijke levensopdrachten betekenen meestal echter ook het dragen van een kruis (Voor St. Jeanne d’Arc liep het uit op de brandstapel).

Om terug te keren tot Jozefmaria Escrivá: de oorsprong van zijn levenswerk, het Opus Dei, en tegelijkertijd van zijn heiligheid, kan dus niet worden gevonden in jeugdervaringen, of in zijn gevoelsleven of interesses. Hij had enkele priester-ooms, in die tijd en in zijn milieu niet zo ongewoon, maar zij hadden hem nooit als voorbeeld geïnspireerd. Achteraf kan gemakkelijk worden vastgesteld dat hij de eigenschappen en achtergrond had voor de taak die hem werd opgelegd, maar zelf had hij het er nooit op aangestuurd en hij zou er ook nooit voor gekozen hebben. Het ligt heel eenvoudig. Een amper zestienjarige jongen wordt als een moderne David “achter de schapen weggehaald”, dat wil zeggen, abrupt uit zijn gewone doen gehaald en als om nog eens te benadrukken dat het initiatief “van boven” komt moet hij tien jaar in het ongewisse blijven ten aanzien van zijn opdracht. Ook in die tien jaar heeft hij er niet over gedacht “iets te stichten”, tot God het hem toonde: in 1928, hij was toen 26 jaar. Wat hij te doen had was niet volgens zijn eigen wens, hoe groots en mooi het ook was, het was een kruis dat hij op zich moest nemen, hij had geen andere keuze dan die tussen de “weg van het kruis, de wil van God vervullen door het Werk te stichten dat me tot de heiligheid zal brengen ... en de brede —en stupide! — weg van de verdoemenis door mijn eigen wil te doen”¹² (In de periode waarin hij dit voor zichzelf neerschreef was hij een jonge, hardwerkende, deugdame,

geestelijk gezonde priester die al op menigeen een heilige indruk maakte). Hij liet zijn tweede en doorslaggevende roepingservaring eerst enige tijd rijpen en legde deze alleen voor aan zijn geestelijk leidsman, een pater jezueet die “de geesten wist te onderscheiden” en de echtheid ervan niet betwijfelde. De geroepene zelf had in dit tweede visioen wel gezien wat voor “stichting” God inhoudelijk wilde, maar niet hoe de praktische vormgeving zou moeten zijn. God zou hem daar gaandeweg wel bij helpen. Ook dat bevestigt dat hij gelijk had toen hij noteerde: “Ook al zou ik alléén blijven in het Werk ... dan nog blijf ik overtuigd van de bovennatuurlijke oorsprong van het Werk en van zijn (uiteindelijke) realisering”¹³.

Om deze conclusie draait onze hele beoordeling en houding ten opzichte van het Opus Dei. Een goddelijke stichting staat op een totaal ander niveau en heeft een veel diepere bedoeling dan een onderneming die door een mens is bedacht, hoe goed en hoogstaand diens bedoeling ook is. Een goddelijke stichting zal bovendien door de heilige Geest gesteund en geïnspireerd blijven, want God sticht niet iets fundamenteels in de Kerk om een geringe en snel voorbijgaande reden. Het concept van het Opus Dei is, verschillend van een menselijk idee, heilig. Het verdient onze eerbied, als komend van de allerheiligste Drieëenheid. Gezien de Godheid van Jezus Christus, de Godmens, kunnen we het ook zo formuleren dat het een project is van het heilig Hart van Jezus, een plan van de goddelijke barmhartigheid (Hiermee is natuurlijk niet gezegd dat alle Opus Dei leden heilig zijn, evenmin als alle leden van de heilige Kerk heiligen zijn. God giet uit in broze vaten, zoals we weten). Jozefmaria Escrivá is dus “slechts” uitgekozen als uitvoerder en vormgever.

God wil zijn “Werk” over de hele wereld verspreiden, ook in onze lage landen die dertienhonderd jaar geleden door de apostel van de Friezen, Sint Willibrord, zijn gekerstend, maar waar de dijken van christendom en beschaving het vrijwel hebben begeven en het land wordt overspoeld door modern heidendom, geloofsafval en morele en culturele verworping. De plannen van God zijn ondoorgrondelijk. We weten echter dat Hij vóór alles zielen wil redden voor het eeuwige geluk, dus dat Hij de herkerstening wil en de “cultuur van het leven en van de liefde” (Johannes Paulus II in *Evangelium Vitae*), dat is een christelijke, katholieke beschaving. We weten dat Christus, “het Hoofd van het lichaam dat de Kerk is” (Kol 1,18), zijn Kerk niet in de steek laat en in crisistijden altijd van binnenuit heeft verjongd en versterkt. Een, althans

gedeeltelijk, antwoord op de vraag wat God met de stichting en verbreiding van het Opus Dei voor heeft, kan vermoedelijk in deze overwegingen worden gevonden.

2. Heilig willen zijn en heilig worden: hijzelf als eerste³

Er zijn vele soorten heiligen. Er zijn heiligen met uiteenlopende karakters en levenslopen, voortkomend uit alle soorten milieus, culturen en tijdperken. Iedere heilige heeft zijn eigen taak of missie gehad en zijn eigen begaafdheden, eventueel bovennatuurlijke gaven (“charisma’s”). De zending van de heilige Jozefmaria Escrivá was om voor het doorsnee-christenvolk een kerkelijke organisatie te stichten, geen religieuze orde of congregatie, die haar leden zou moeten helpen streven naar de christelijke volmaaktheid in hun leven van alledag, in hun werk en huwelijksleven. Een weg naar God die dus in principe door iedereen bewandeld kan worden zonder dat hij of zij in welk opzicht dan ook buiten zijn (haar) normale doen hoeft te treden. Maar deze formulering is nog te negatief en niet kernachtig genoeg. Het normale doen, gezinsleven, werk, ontspanning, sport enz. is zelfs uitgerekend het middel, de weg die naar de heiligheid moet leiden. Veel gelovigen staan aanvankelijk wat onwennig tegenover deze gedachte. Begrijpelijk, want heiligheid is eeuwenlang verstandelijk en emotioneel sterk vereenzelvigd met 1. uit de wereld treden, priester of religieus worden en 2. met het doen van bijzondere dingen, het stellen van bijzondere daden. Vandaar dat heiligen in de ogen van velen een klasse apart vormen en heiligheid niet een doel kan zijn voor “ons”, gemiddelde en meestal vrij middelmatige stervelingen. In het stichtingsvisioen van 1928 heeft Onze Lieve Heer echter aan Jozefmaria getoond dat Hij wil dat veel “gewone” mensen via hun dagelijkse bezigheden tot heiligheid zullen komen.

Jozefmaria Escrivá moest als het ware de “democratisering van de heiligheid” preken en organisatorisch gestalte geven. We kunnen zijn speciale talenten en charisma’s (voor zover wij dat goed zien) in verband brengen met deze levenstaak. Hij was geen wonderdoener zoals de heilige pater Pio; hoewel het in zijn leven niet aan mystieke verschijnselen ontbrak waren deze niet spectaculair maar onopvallend, meer innerlijk dan uiterlijk. Het lijkt er op dat de gaven van de heilige Jozefmaria vooral aansloten bij zijn taak om zijn geestelijke zoons en dochters de positieve waardering, aanvaarding en heiliging te leren van hun gewone rol in het leven, van alle gewone levenssituaties, van alle gewone momenten. Hij was van nature levenslustig, actief en enthousiast

en had het vermogen anderen enthousiast te maken. Hij had leidinggevende capaciteiten. Eigenlijk was hij een gewone vaderlijke priester, maar hij was ook een heilige priester, dat merkte men al over hem op toen hij nog een jong “pastoortje”, “el curita”, was.

Hijzelf moest de weg naar de heiligheid voorleven door zijn eigen beroepsarbeid en levensstaat te “heiligen”. Hij had qua begaafdheden en door zijn jeugd veel meegekregen, maar des te zwaarder was de taak die op zijn schouders werd gelegd. Preekt hij de heiligheid, het “wees heilig zoals uw hemelse Vader heilig is”, dan sluit hij altijd zichzelf in en dit was geen retorische stijlfiguur maar oprechte ernst: “We zijn geschokt, ons hart is diep ontroerd als we aandachtig luisteren naar die uitroep van sint Paulus: *Dit is de wil van God: uw heiliging* (1 Tes 4,3). Ik houd het vandaag opnieuw voor aan mijzelf en breng het ook u in herinnering, en de hele mensheid: de wil van God, dat is dat wij heiligen worden”¹.

Enkele citaten kunnen duidelijk maken dat het hem om echte heiligheid ging en dat hij geen literaire overdrijvingen gebruikte (Het kan zelfs enigszins shockerend overkomen). Een vrouwelijk Opus Dei lid van het eerste uur vertelt: “Hij zei ons altijd met veel nadruk ‘Jullie moeten heiligen zijn, en ik bedoel heiligen die heilig verklaard kunnen worden. Ik neem met niets minder genoegen’”². In een van zijn eerste brieven aan zijn geestelijke zonen in het Opus Dei, in 1930, onderstreept hij dat “heiligheid niet iets is voor slechts enkele bevoorrechten”³. In 1968 zegt hij tegen twee Italiaanse journalisten: “Naar mijn mening komt van heiligheid opnieuw heiligheid. ... Ik heb maar één recept: heilig *willen* zijn met een persoonlijke heiligheid, en (dan) heilig *worden*”⁴.

Hoe zou iemand zulke niet mis te verstane oproepen aan anderen kunnen doen, durven doen, als hij zichzelf niet allang dezelfde eis had gesteld en door eigen vorderingen wist waar hij het over had? Hij heeft in dit opzicht gehandeld als een Franciscus, dat hij anderen nooit morele of religieuze raad gaf of verplichtingen oplegde die hij niet eerst zelf in praktijk had gebracht. Een priester die in 1940 een preek van hem had bijgewoond voor collega priesters in Avila geeft de volgende citaten weer van wat hij had gehoord: “Broeder! Jij en ik zouden gestoord zijn als we niet heilig zouden worden!” ... “Een priester zonder heldhaftige heiligheid? Dat zou de raarste, wanstaltigste, schadelijkste en gevaarlijkste diersoort zijn die je je kan voorstellen!” ... “Zeg eens, broeder, hebben jij en ik het geloof om het te praktiseren of om het te preken? Want als het alleen daarom was, zouden we charlatans zijn en

was ons leven een komedie”. ... “Een priester moet de eerste zijn– en daarom moet hij alles geven; alles wat de zielen van hem vragen, zijn hele gezondheid, al zijn geld, al zijn tijd!” ... “Het priesterschap is geen carrière, ... geen manier om de kost te verdienen, maar een roeping tot overgave. We moeten een heilige onbeschaamdheid hebben om heilig te zijn, heilig met durf en onbezorgdheid, heilig zonder verwennerij; zonder gemakken, niet met eten, niet met vriendschappen, heilig zonder wat dan ook!”⁵. Dat is geen academische verhandeling of beschouwelijke preek over heiligheid, maar een oproep als onder vier ogen: “broeder!” (niet eens in het meervoud: “broeders”). Het “jij en ik” is menens en geen literaire vorm. Hij had recht van spreken als hij de lat voor zijn medepriesters zo hoog legde omdat hijzelf, getuige zijn dagboeken en de uitspraken van anderen die hem in die tijd meemaakten, óók zijn uiterste best deed om een heilige priester en geen “vreemde, wanstaltige diersoort” te zijn. Hij was er van doordrongen dat dit zijn roeping was en niet minder dan zijn “heilige plicht”. Als hij al enkele jaren zijn definitieve roeping kent noteert hij in zijn dagboek (1931): “Jezus wil niet dat ik geleerd ben wat betreft menselijke kennis. Hij wil dat ik een heilige ben. Een heilige met het hart van een vader”⁶. Wanneer hij bijna 45 jaar later sterft heeft hij die eretitel ruimschoots verdiend.

3. Een inspirerend christelijk huwelijk⁴

Tot Jozefmaria dertien was woonde het gezin Escrivá —Jozefmaria was geboren op 2 januari 1902— in het stadje Barbastro, in de regio Aragón. Een kleine plaats met een oeroude geschiedenis; tot de twaalfde eeuw in handen van de Moren, daarna katholiek, zelfs een bisschopszetel. Hij was de tweede van zes kinderen en de oudste zoon. De drie zusjes na hem stierven alle heel jong; vijf jaar na de dood van de laatste werd er nog een broertje geboren, Santiago, een nakomertje, dat tien jaar scheelde met het overleden zusje boven hem. De oudste, Carmen, was ruim twee jaar ouder dan Jozefmaria.

Zijn ouders, Dolores Albás en José Escrivá, waren in 1898 getrouwd, vader was toen bijna eenendertig en moeder tien jaar jonger, eenentwintig. Voor die tijd was vader waarschijnlijk vrij laat getrouwd (Santiago zou overigens nog later trouwen, met een veertien jaar jongere vrouw, toen hij al bijna veertig was, maar dat weerhield hem er niet van een groot gezin te stichten: negen kinderen. Hij mocht ze allemaal tot de volwassenheid brengen en stierf toen de jongste twintig was). Of Jozefmaria's vader later trouwde omdat hij eerst voor voldoende materiële zekerheid wilde zorgen —hij was een kleine ondernemer in de textiel— of dat hij de ware nog niet had gevonden is onduidelijk. Zijn keuze was in elk geval uitstekend. De ouders van Jozefmaria vormden een heel harmonieus paar, eensgezind in alle wezenlijke dingen, ze maakten nooit ruzie. Beiden waren goed opgewassen tegen de moeilijkheden die het leven hen zou brengen en konden de opvoeding van hun kinderen goed aan. De gezinssfeer wordt door degenen die hen kenden unaniem beschreven als levenslustig, ontspannen en geborgen. De kinderen hadden dus het enorme voorrecht dat hun ouders allebei evenwichtige en opgeruimde mensen waren, moreel hoogstaand en levend uit een persoonlijk, sterk, katholiek geloof; die alles voor hun kinderen over hadden en prima kwaliteiten als opvoeders bezaten. Beiden waren ook zij weer afkomstig uit stabiele gezinnen en hadden zij een goede band met hun eigen ouders.

Het is geen uitzondering dat een of zelfs beide ouders van een heilige zelf “halve” of hele heiligen waren. Om enkele voorbeelden te noemen: de ouders van Theresia van Lisieux; de moeders van Don Bosco, van

Moeder Teresa van Calcutta en zuster Lucia van Fatima; maar ook een heilige uit ons verre vaderlandse verleden als Sint Willibrord had, naar de oude levensbeschrijving door Alkuwien (Alcuinus) heilige ouders, met name gold dat voor zijn vader Wilgis¹. Die regel, die overigens geen ijzeren wet is, gaat bij Jozefmaria zeker op. Uit de grote plichtsbetrachting van zowel zijn vader als zijn moeder in hun gezinsleven en werk, uit hun naastenliefde en liefdadigheid, maar vooral uit hun blijmoedige, gelovige aanvaarding van een reeks bittere kruisen —de dood van drie kinderen en een faillissement gevolgd door stille armoede— straalt het licht van een heilige levenswijze.

Voor sommige mensen in onze tijd kan dit beeld misschien overkomen als geflatteerd, te mooi om waar te zijn, want bij alle technische vooruitgang en welvaart is de kwaliteit van het huwelijks- en gezinsleven vaak zo gedaald, dat dergelijke gelukkige, echt gelovig-katholieke gezinnen, waar God in het centrum staat en idealisme en kinderrijkdom hoger staan aangeschreven dan burgerlijk materialisme, met een lantaarntje te zoeken zijn. Natuurlijk zijn karakterproblemen en huwelijksmoeilijkheden van alle tijden en waren zij ook geen uitzondering in vroegere katholieke milieus, maar toch waren er daar waar het katholicisme van binnenuit werd beleefd en de ouders hun best deden, talrijke goede en gelukkige huwelijken en gezinnen die aan hun kinderen een kwaliteit van leven (de term komt ons bekend voor!) garandeerden die in onze landen heel vaak niet meer wordt gehaald. Toen de ouders van Jozefmaria aan het einde van de negentiende eeuw trouwden, was het verval van het huwelijk en het gezin als gevolg van ontkerstening —gesecculariseerd humanisme, liberalisme en rationalisme — al goed te merken. In 1882 had Frankrijk, de bakermat van vrijdenkerij en verlichting, een liberale echtscheidingswet ingevoerd. Systematische kunstmatige geboortenbeperking en illegale abortus was daar in de gegoede burgerstand normaal aan het worden, een gewoonte die zich aan het begin van de twintigste eeuw naar de noordelijke landen zou uitzaaien. In Nederland het eerst onder niet-kerkelijken en protestanten, enkele decennia later onder katholieken, eerst schoorvoetend en na de tweede wereldoorlog massaal (In van huis uit katholieke landen als Italië en Spanje zijn de geboortencijfers zelfs de laagste van de wereld, ver onder het minimum dat noodzakelijk is om de bevolking op peil te houden). Terugblikkend is het zonneklaar dat geloofsverslapping en -afval hand in hand zijn gegaan met gezinsverval en steeds verder dalende geboortencijfers. Met andere woorden, het is een illusie gebleken dat huwelijken en gezinnen op den duur ook goed

kunnen blijven zonder beleving van de christelijke moraal, die op haar beurt weer door een innerlijk beleefde godsdienst moet worden gevoed. Hoe het moet en kan, kunnen we leren van geslaagde katholieke huwelijken als dat van de ouders Escrivá. Het heeft niets te maken met sociale klasse of ontwikkeling; ook bijvoorbeeld de ouders van zuster Lucia, de oudste zieners van Fátima, die eenvoudige mensen waren van het platteland, hebben zo'n mooi voorbeeld gegeven². Zij demonstreren dat het geheim van een gelukkig huwelijk en gezinsleven (de voorwaarde voor de vorming van evenwichtige kinderen) bestaat in de combinatie van een persoonlijk beleefd geloof en het in praktijk brengen van echte liefde voor de huwelijkspartner: van opofferingsgezindheid, trouw, kuisheid en andere menselijke deugden. Ouders die zich inspannen om zo te leven worden rijper en wijzer en zijn daardoor steeds betere opvoeders. Er bestaat trouwens geen alternatief. Kinderen en jonge mensen uit gebroken, ongelukkige, chaotische of egoïstische gezinnen ontkomen nauwelijks aan emotionele traumatisering en affectieve tekorten, karakterscheefgroei, neurotische, seksuele of morele problemen. De feiten zijn niet te loochenen³. Het hoogmoedige en tegelijk supernaïeve “experiment” van huwelijken, “relaties” en gezinnen zonder God en zonder de natuurlijke huwelijksmoraal dat nu al meer dan twee eeuwen aan de gang is, is een mislukking geworden van onvoorstelbare afmetingen en heeft het Westen in een maatschappelijke chaos gestort. De kenners van de menselijke ziel hebben dit voorzien en ervoor gewaarschuwd. Een jaar of tien vóór de ouders van Jozefmaria Escrivá in het huwelijk traden schreef paus Leo XIII in zijn profetische encycliek *Arcanum* (1880): “Als men de christelijke godsdienst aan de kant zet en uitbant, wordt het huwelijk *noodzakelijk de slaaf van de bedorven natuur* en komt het onder de heerschappij van verkeerde driften, en het natuurlijke gevoel voor goed gedrag biedt daartegen maar weinig bescherming. Dat is de bron waaruit een brede stroom van bederf zich over de gezinnen en over hele naties heeft verspreid”⁴.

Het Opus Dei wil dat de christen-leken streven naar volmaaktheid in hun beroep, hun eigen levensstaat en normale leefwereld. Voor het gros houdt dat mede in dat zij heiliger moeten worden door hun huwelijksleven. Want dat is hun normale leven. Dat is een recept dat het van God vervreemde en daardoor ook op menselijk vlak stuk lopende huwelijk in ons zogeheten post-christelijke tijdperk broodnodig heeft. Herkerstening van het huwelijksleven. Gezien het geringe aantal Opus Dei leden in de westerse wereld zou men kunnen opmerken dat het dan

niet meer zal zijn dan een druppel op een gloeiende plaat. Dat staat nog te bezien. Want het christendom is altijd klein begonnen en gegroeid tegen alle verwachtingen en tegenwerking in. De toekomst is onbekend. In sommige situaties geven de inspanningen van weinigen uiteindelijk de doorslag; we kennen de “zout-der-aarde”-visie van de voormalige kardinaal Ratzinger op de positie van het katholicisme in de moderne wereld. De Voorzienigheid heeft dit Werk waarschijnlijk ook met het oog op de herkerstening van huwelijk en gezin in gang gezet (Opnieuw is het duidelijk hoeveel verschil het uitmaakt of we in het Opus Dei een menselijke of een goddelijke onderneming zien).

In elk geval heeft stichter Jozefmaria thuis een warm, geborgen en levensblij katholiek huwelijks- en gezinsleven meegemaakt. Hij heeft in zijn eigen persoon (en in die van de andere kinderen) ervaren welke goede vruchten het kan voortbrengen. Wanneer hij zo dikwijls en enthousiast spreekt over de heiliging van het huwelijksleven moet hij daar de concrete herinneringen en gevoelens bij hebben gehad uit zijn eigen, in dit opzicht zeer bevoorrechte, jeugd.